

ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ВЪЗПИТАНИЕ В МОЛДОВА И МЯСТОТО НА НАРОДНАТА И АВТОРСКА МУЗИКА В НЕГО

Славка Петкова-Марчевска

Първите предучилищни заведения в Бесарабия са основани още в средата на XIX век, по-точно в 1865 г. е открита първата частна детска градина. [5] След това почват работа и други частни благотворителни заведения, а по-рядко – общински. Педагогическата работа с децата в тях е протичала без ясно осъзната и формулирана програма, всяко заведение е определяло и решавало самостоятелно възпитателните и образователни задачи. Основа за ориентиране в педагогическата дейност са били документите по предучилищно възпитание, приети в Руската империя, в състава на която влиза по това време Бесарабия. В Русия тогава вече са били разработени дидактическите основи на предучилищното възпитание, създадени са ръководства за възпитателите, учебни пособия, започнало е издаването на педагогическо списание “Детска градина”. Целта на съществуващите тогава различните програми е една – “възпитаване на щастливи хора и полезни граждани”. Във всички тях се изисква внимателно, грижливо отношение към децата и индивидуален подход при организиране на различните дейности. Предвижда се приучване на децата към ред в режима, храненето и облеклото, нагледно изучаване на окръжаващите ги предмети, получаване на елементарни знания, умения за ръкоделие и пеене. А също така се изисква заниманията да са достъпни по съдържание, разнообразни по форма, непродължителни по време, насочени към физическо и умствено развитие на децата от предучилищна възраст.

След 1918 г., когато Бесарабия е в състава на Кралство Румъния, се появяват и първите държавни предучилищни заведения. Мрежата от частни и държавни детски градини се разширява забележимо в края на 30-те години на миналия век и “към 1940 г. са над 400”. [5] На територията на Приднестровието (влизащо в Украинската съветска република) през 20-те години също се създават дър-

жавни детски градини и градини-интернати и “към началото на 1940 г. вече са над 50”. [5] В румънския „Закон за училищата за малки деца” и в „Състояние на предучилищните заведения” са указани целите и задачите на детските градини, задълженията на педагогическия персонал. Посочва се като основна задача на възпитателките: „да работят за умственото, нравствено и физическо възпитание на децата. Да ги учат да говорят на добър литературен език, да ги насочват към наблюдаване на обектите в живата и нежива природа, да ги упражняват в разказване и пеене, подвижни игри и занимания с ръчен труд”. [5] В Южна Бесарабия – в населените с българи и гагаузи райони, детски градини е имало само в малкото градове там.

По-късно, когато Бесарабия и Приднестровието стават част от СССР, броят на детските градини се увеличава. От 1959 г. се откриват и комплексни възпитателни детски заведения – ясли-градини. През 1969 г. в съветска Молдова се появяват първите програми за предучилищно възпитание. След двадесет години, около 1990 г. в Молдова работят “повече 2300 предучилищни заведения с над 350 000 деца”. [5] Вече 79% от децата посещават предучилищните детски заведения. Цялостния възпитателен процес в тях, включително и музикалното възпитание се провежда по единни за целия Съветски съюз програми. Въпросите на усъвършенстване организацията на обучението и методите на музикално възпитание се изследват от Н. А. Ветлугина, И. Л. Дзержинская, Л. Н. Комисарова, М. А. Медведева, Н. А. Чичерина и др. [6]

През 70-те години музикалното възпитание в детските градини се основава на наложилата се в общото музикално образование в училище система на Дмитрий Кабалевски. Така значително място в музикалните занимания се отделя на пасивната музикална дейност – слушането на музика. На преден план между задачите, които има да постига музикалното възпитание на децата от 3 до 7 г., се поставя „получаването на знания за музиката“, „възприемането на музика, беседването и размишляването за нея“ [7, 157]. Водещ е тематичния принцип – песните в репертоара за слушане и за изпълнение се подбират по него, заниманията се групират по тъй наречените „глобални теми”. Народната песни, народните танци и детски музикални

игри, а също и календарните народни обичаи не влизат в „глобалните теми“ на музикалното обучение и възпитание в предучилищна възраст по това време. През този период децата слушат, пеят и танцуват почти само песни от съветски композитори – руски, молдовски и от други националности.

Търсенето на пътища за разчупване шаблонността на единните програми за музикално възпитание в детската градина в Молдовска ССР през 90-те години на миналия век е видно в изследванията на Евгений (Еужен) Корой. Той подчертава, „че не може да има универсална структура на музикалното занятие, която да е способна да реши всички възпитателно-дидактически задачи в еднаква степен ефективно“ [1, 41]. В изследванията си достига до идеята за различни типове музикални занимания, според поставените педагогически задачи. Е. Корой диференцира и обосновава функционално четири типа музикални занимания: традиционно, доминантно, тематично и комплексно.

Първият тип музикално занимание – традиционното, си поставя за реализиране „няколко задачи едновременно и в него се използват всички видове музикални дейности в определена последователност“ [4, 67]. Това са външните елементи на структурата на занятията от този тип, от които се очаква да оказват влияние на характера на усвояването от децата на музикален материал, т.е. на вътрешните структурни елементи. При постоянно прилагане на този тип музикални занятия процесът на обучение става стереотипен, снижава се интересът на децата и активността им в музикалните дейности се снижава, включително и към творческите. Прилагането им като част от музикално-педагогическия процес е оправдано, тъй като в определени пропорции обуславя систематичността в обучението.

Втория, предлаган от Е. Корой, тип музикални занимания е наречен от него доминантен, тъй като предвижда преобладаването на една музикална дейност. Този тип е насочен към преодоляване на затруднения на децата от групата при определена музикална дейност. Необходимия вид музикална дейност “доминира в структурата на заниманието (външните структурни елементи) и това влияе върху успешното формиране на определени умения и навици (т.е. на вътрешните структурни елементи)”. [4, 70] Доминантното музикално занимание може да има четири варианта:

- ❖ занятие, в структурата на което преобладава пеенето;
- ❖ занятие, в структурата на което преобладава свиренето на детски музикални инструменти;
- ❖ занятие, в структурата на което преобладават музикално-ритмичните движения;
- ❖ занятие, в структурата на което преобладава слушането на музика.

Доминантните занимания са ефективни не само като корекционен инструмент, но и за овладяване на по-сложни, изискващи по-продължителна работа умения.

Третият тип занятия са тематичните, които се структурират “според определена тема, която често не е от областта на музиката – годишните времена, празници и др.” [4, 79] На тези тематични занятия избраната тема се реализира само с музикални дейности. Е. Корой посочва като теми за този тип занятия и танци от народната традиция, например: „Слушаме, пеем и танцуваме хора“, „Слушаме, пеем и танцуваме сърба” [4, 82 – 83]. Този тип занятия дава възможност вниманието на децата да се концентрира върху една образна сфера, което повишава активността им. Смяната на видовете музикални дейности при съхраняване на темата, позволява да се поддържа вниманието през цялото време на протичане на занятието.

Четвъртият тип музикални занятия са комплексните. Тяхната структура, също както при тематичните, се определя от „една тема, но разгръщането ѝ се осъществява с включването на различни видове изкуства”. [4, 96] Така децата могат да разберат, (как един и същ художествен образ се пресъздава със средствата на различните изкуства, допълвайки и обогатявайки възприятията им. Комплексните занятия се провеждат по-рядко, но с нестандартното си съдържание и структура увличат децата, повишават активността им във всички видове художествени дейности, стимулират емоционалните им преживявания. Преходът от една художествена дейност към друга прави занятията динамични, изисква честа промяна на позата и местоположението на децата, извършване на движения, което е привлекателно и съответства на възрастовите особености на децата.

Успоредно с различните типове програми в предучилищното музикално възпитание в Молдовска ССР се въвежда и темата за

народните песни и танци, макар и в ограничен обем, без да се включват знания за календарните народни обичаи [3, 81], [2, 92 – 95].

Е. Корой, който въвежда тази методика на варирането на занятията в музикалното възпитание на децата от предучилищна възраст в съветска Молдова 1984 г., по-късно е един от авторите на Курикулума за възпитание на децата от ранна и предучилищна възраст в независима Република Молдова, подготвил частта за музикалното възпитание.

Курикулумът за предучилищна възраст е значително по-късно разработен и издаден от курикулума на началната степен на образование в Молдова. Първият курикулум за началните класове е публикуван 1996 г. Вторият, обновен вариант на училищния курикулум за I – IV клас е от 2003 г. През 2005 г. в утвърдената от правителството на републиката „програма за модернизация на системата на образование в Република Молдова” се проектира в срок до 2005 – 2006 г. „разработване и внедряване на единен гъвкав курикулум за предучилищното възпитание”. [10, 375] През 2006 г. курикулумът, подготвен от голям екип автори, вече е издаден. Той има две части – за деца в ранна възраст (1–3 г.) [8, 21 – 42] и за деца в предучилищна възраст (3–7 г.). [8, 43 – 79]

Новото, различното в Курикулума за възпитанието на децата в ранното и предучилищно детство, в сравнение с програмите преди 1990 г. е видно още от въстъпителните „Основни положения”. Определението на ранното възпитание е в съответствие с вижданията на National Association for the Young Children (NAYEC): „услуги, предназначени за децата от рождението им до 7–8 години в рамките на различни програми (нормална, удължена и т.н.), предоставяни в яслите, домовете за деца, в детските градини и началното училище, а също и в програмите за детски отдих”. [11, 21] Ранното възпитание предвижда “мерки, извършвани в рамките на услугите, предоставяни както в институциите, така и в семействата и за семействата, затова е много важно осигуряването с подготовка на родителите, особено на тези, които не се обръщат към държавните структури в качеството на възпитателни инстанции”. [11, 23]

Като основания за разработването на Курикулума се посочват:

1. Преосмисляне ролята на ранното възпитание във формирането на личността на индивида.

2. Резултатите от нови изследвания относно ранното възпитание.

3. Преразглеждане ролята на възпитанието в живота на човека от гледна точка на постоянното възпитание.

4. Икономическите и социални промени в Република Молдова и в света.

Взимайки предвид тези предпоставки, авторите на Курикулума формулират принципите с фундаменталните ценности, които са в основата на разработването му:

❖ Личностно-ориентирано възпитание (съответствие на ценностите на детето, неговите потребности и особености).

❖ Спазване правата на детето.

❖ Принцип на активното обучение (създаване на навици за учене, при които детето става автор на собственото си обучение).

❖ Принцип на интегрираното развитие (чрез интегриран интердисциплинарен подход към дейността).

❖ Принцип на межкултурното развитие (познаване и почитане на националните ценности, а също и ценностите на другите етноси).

❖ Справедливост и недискриминация (осигуряване в равна степен на възможности за развитие на всички деца).

❖ Възпитание посредством взаимодействие между възпитателите и възпитаваното дете (резултатите от възпитателния процес се определят от двете участващи страни, а също и от личността на родителя).

Този Курикулум предлага нов подход: към ролята на детето в неговото собствено развитие; към значението на здравословния начина на живот; към първостепенната роля на играта в развитието на детето и в частност на сюжетната игра; към личността на възпитателя във взаимодействието му с детето; към подреждането на ситуации и обучение в ранното възпитание с предоставяне свобода на самоизразяване на детето; към важната роля на реалното и открито партньорство между родители и възпитатели.

Основавайки се на периодизацията, разработена от Ж. Пиаже, Е. Ериксон, Д. Елконин, Ж. Брунер и други, в Курикулума за детското възпитание различават два периода: ранно детство – от 1 до 3 години; предучилищен период – от 3 до 7 години.

Според първостепенните цели на ранното и предучилищно възпитание Курикулумът предвижда:

- ❖ пълноценно развитие на детето, използвайки физическия му и психически потенциал, съблюдавайки собствения му ритъм на развитие и емоционалните му потребности;

- ❖ развитие на способността му за взаимодействие с другите деца, с възрастните, с обкръжаващата среда с цел натрупване на нови знания, навици, възгледи и маниер на поведение;

- ❖ подкрепяне всяко дете да опознае собствената си личност, самостоятелност в развитието на собствен положителен имидж;

- ❖ стимулиране на детето в придобиването на знания, навици, умения и възгледи, необходими му в училищното обучение и по-нататък в живота.

Структурните области в Курикулума за възпитание на децата в ранна възраст (1–3 г.) са следните:

- ❖ Опознаване на света, лично и социално развитие.

- ❖ Развитие на речта и общуването.

- ❖ Физическо възпитание и основи на здравословния начин на живот.

- ❖ Възпитание чрез изкуство.

Курикулумните области за възпитанието на децата от предучилищна възраст (3–7 г.) предвиждат:

- ❖ Личностно развитие, възпитаване за участие в живота на семейството и обществото.

- ❖ Развитие на речта и общуването.

- ❖ Познания за обкръжаващата среда и екологичната култура.

- ❖ Физическо възпитание и основи на здравословния начин на живот.

- ❖ Възпитание чрез изкуство.

Всеки раздел – област на възпитание в Курикулума, съдържа: основни задачи; съпътстващи задачи; примери на обучаваща дейност; тематични области, примерен репертоар, средства за изпълнение на дейността.

В раздела „Възпитание чрез изкуство” са посочени следните основни задачи:

❖ развитие на възприятието на красотата и възприемчивостта към нея;

❖ стимулиране желанието за участие в създаване на прекрасното със средствата на художествената дейност;

❖ разработване и прилагане на някои прости специфически методи на художествено творчество;

❖ развитие на фините двигателни функции, двигателната експресивност и психомоторна координация, усещания и възприятия.

Съпътстващите задачи се разкриват паралелно със съответстващите им примери на обучителни дейности.

СЪПЪТСТВАЩИ ЗАДАЧИ	ПРИМЕРНИ ОБУЧИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ
Емоционално реагиране на възприеманите художествени произведения (песни, музикални фрагменти, художествени текстове и др.) и занимаване с художествена дейност по желание.	Прослушване на ласкави думи, приспивни песни, кратки хумористични стихотворения. Опити за полугласно пеене, заедно с жестове, възклицания, думи. Танцови експерименти, четене на кратки стихотворения.
Определяне на специфичните за музиката, танца и поезията средства и инструменти.	Упражняване на танцови движения, четене на стихотворения. Упражнения за определяне на звукове и шумове от различни източници. Упражнения за определяне височината, интензивността и продължителността на звука. Получаване на звукове чрез различни начини на звукоизвличане: дърпане, чукане, надуване и др. Прослушване на мелодии, песни. Експерименти с музикални играчки, имитация на изпълнение на някои инструменти (барабан, свирка и др.) Изпълнение на песен с динамични контрасти. Моделиране и рисуване по музика и стихове. Свободно пеене и танц.

Координиране движенията на тялото или на отделни негови части в ритъма на звучаща музика.	Изпълнение на прости ритмични движения самостоятелно или съвместно с други деца, в съответствие с характерът и ритъма на звучащата музика.
Изявяване на предпочитания по отношение на музиката и др. художествени дейности.	Избор по желание на художествена дейност, практикувана на малки групи. Пеене, танцуване, декламация и звукоподражания на основата на издаваните от живите същества, предметите и явленията в природата.
Участване с удоволствие в художествените дейности, с любознателност и инициативност.	Припяване на известни мелодии. Прослушване на фрагменти от музикални произведения.

В така формулираните задачи и примерни дейности прави впечатление отсъствието на изисквания за задължително участие във всяка конкретна дейност. Изборността и проявяването на активност по спонтанно желание, съответстващи на особеностите на ранното детство, са подчертани многократно не само при примерните дейности, но и в задачите: „занимаване с художествена дейност по желание”, „изявяване на предпочитания”, „участване с удоволствие”, „избор по желание”.

В първата част на Курикулума – за възпитанието в ранното детство, в раздела „*Възпитание чрез изкуство*” са препоръчани няколко жанрови области и към всяка освен първата – примерен репертоар:

1. Записи със звуци от природата или непосредствено прослушване на окръжаващата среда;
2. Песни и стихове от детския фолклор;
3. Песни за прослушване и изпълнение;
4. Музикално-учебни и развлекателни игри;

За всички жанрови области, освен първата, примерният репертоар включва и фолклорни песни и детски музикални игри.

Към втората жанрова област: “Песни и стихове от детския фолклор” са препоръчани: “Leganuș, mititel”, “Melk, melk, cotobelc”, “Lepiraș”, “Grivei”, “Lica, lica”, “Nai sa ne jucam”. Към третата област – детски песни (предназначени за пеене и слушане) са предложени

фолклорните песни „Frumușelul mamei” (Хубавата мама), „La moară” (Мелницата) и авторските песни „Sîntem mititei” (Ние сме малки) – В Вилинчук, „Noapte bună, părușico” (Лека нощ, кукло) Д. Войкулеску, „Мама” – И. Маковей, „Tăpșele” – И. Маковей, „Cățelușul cel fricos” (Страхливото кутре) – Д. Матковски. Репертоара, препоръчан към четвъртата жанрова област – музикално-учебни и развлекателни игри включва няколко народни детски игри (Котка и мишка, Хора, Квачка с пиленца, Врабец и врабчета), останалите са съчинени от педагозите с определена дидактична цел: „На разходка”, „Миришем цветята”, „Мечо и птичка”, „Кой пее по-силно?”, „Надуй балона”, „Торбичка с инструменти”, „Шапката на Гугуце”, „Танц във кръг”, „Игра с пръсти”.

Виждаме, че народните песнички и детски игри са добре засъщпени в препоръчителния репертоар за децата на 1–3-годишна възраст. От препоръчания репертоар във втората жанрова област са изцяло народни песни и стихове, 29% от третата и 23% от четвъртата са фолклорни песни и игри.

Прави впечатление обаче едно несъответствие между задачите и жанровите области в примерния репертоар. В първата задача “Емоционално реагиране на възприеманите художествени произведения (песни, музикални фрагменти, художествени текстове и др.)” са посочени за слушане и музикални фрагменти, т.е. части от по-големи, инструментални творби, а такива не са предвидени в примерния репертоар.

Във втората част на Курикулума, посветена на предучилищното възпитание, в раздела „Възпитание чрез изкуство” има самостоятелно разработена част за музикалното възпитание. Тя включва: основни задачи, съпътстващи задачи, примери на обучаваща дейност, примерно учебно съдържание за прослушване и изпълнение, анализ и характеристика на музиката, музикално-учебни игри (с примерен репертоар), музикално-ритмични движения и танци (с примерен репертоар), изпълнение и импровизация с използване на хореография, музикални инструменти, музикално-драматични прийоми, музикално-литературни прийоми, упражнение-игри (с примерен репертоар). Основните задачи са формулирани така:

- ❖ Развитие на емоционалното възприемане на музиката.
- ❖ Възпитаване на навици за правилно изпълнение на музика.

❖ Развитие и приложение на някои елементарни навици за музикално творчество в синтез с другите изкуства.

❖ Усвояване на елементарен речник, необходим за характеристика на музиката.

❖ Формиране и укрепване на позитивното отношение към музикалната дейност.

Прави впечатление, че и по отношение на изпълнението на музика, а също и за музикалното творчество на децата от 5 до 7-годишна възраст, в задачите се използва терминът *навици*: „възпитаване на навици за правилно изпълнение”, „развитие и приложение на някои елементарни навици за творчество”. В българската методическа литература за предучилищна възраст по отношение на музикалните дейности се употребява предимно терминът умение, тъй като най-напред децата придобиват умения, а по-късно се достига до утвърждаването им като навици. При това в Курикулума не е конкретизиран видът на изпълнението – пеене, свирене или танц, което означава, че се предполагат и трите. А да се очаква в резултат на груповото обучение на 5–7-годишни деца два пъти седмично да придобият навици и в трите изпълнителски дейности (по отношение на фолклорна и авторска музика) е твърде необосновано. Не можем да предполагаме в тази възраст нито при изпълнение на музика, а още по-малко при творчество да се достигне до „способност за действие в най-високо ниво на сформированост, извършвана автоматично”.

В тази втора част на Курикулума – за предучилищната възраст, съпътстващите задачи са вече осем и съдържат съвсем конкретни музикални дейности: слушане на музика, анализ и характеризиране на различни звуци и на музикални произведения, разпознаване звученето на различните музикални инструменти и обясняване как се произвежда звукът им, изпълнение на песни, изпълнение на танцови движения, импровизации. Не е застъпено свиренето с детски музикални инструменти като отделна задача в музикалното възпитание на децата на 3–7-годишна възраст и не са посочени като примерни дейности – запознаване с устройството и начинът на свирене с детски музикални инструменти, овладяване техниката на детските музикални инструменти. Наличната задача: „Разпознаване звученето на различните музикални инструменти и обясняване как се произвежда звукът и за използването на инструмента” предвижда запознаване с различните инструменти от народния и симфоничен оркестър, а не

конкретно с детските – тези, с които ще свирят децата. В Курикулума присъства като примерна дейност „Упражнения на музикални инструменти (флуер, барабан, дайре, звънчета, ксилофон и др.), без да е ясно за технически упражнения ли става дума, за свирене на акомпанимент или на мелодия като изпълнителска дейност или като импровизиране.

Към задачата „Импровизиране на ритми или на кратки ритмо-мелодични мотиви” обаче са посочени като примерна дейност акомпаниране с народни ударни инструменти, свирене на четири ръце на ксилофон и организиране на детски оркестър – дейности, основаващи се на умения, за овладяването на които са необходими различни упражнения в последователно и постепенно повишаваща се трудност по специално изработена за съответната възраст и условия методика.

СЪПЪТСТВАЩИ ЗАДАЧИ	ПРИМЕРНИ ОБУЧИТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ
<p>Проявяване на емоции, възприемане на музикалната картина на произведението във връзка със съдържанието на прослушваната музика.</p>	<p>Слушане на музика с предварителна подготвяща беседа. Наблюдаване на картини, рисунки, адекватни на музикалното послание. Показ на кратки спектакли с участието на кукли и предмети съгласно сюжета и музикалното развитие. Рисуване по музикални впечатления. Прослушване с беседване – коментиране на слушаната музика.</p>
<p>Различаване, сравняване и характеризирание на музикалните произведения.</p>	<p>Резюмиране идеята на песента. Възпроизвеждане съдържанието на стиховете. Обясняване и усвояване на някои понятия и термини или думи, приемливи за характеризирание на музиката (достъпни за възрастта). Музикално-учебни игри за развитие на вниманието, наблюдателността и забелязване измененията в характера на музиката. Асоциативни учебни игри за запомняне на думите, изразите и музикалните понятия.</p>

<p>Изпълняване на песни с различен характер, спазвайки правилата за поведение, дикция и артикулация.</p>	<p>Пеене без напрежение в регистър удобен за детето в средна динамика. Изпълняване на упражнения за развитие на дикцията, артикулацията, диапазона. Упражнения-игри за развитие на мелодичния, хармоничния и тембровия слух. Музикално-обучаващи упражнения за правилно дишане („Помирисваме цветя”, „Надуваме балон” и др.). Овластяване на мелодиите, думите и цялата песен. Отразяване в изпълнението на различни настроения (нежност, бодрост, твърдост и т.н.).</p>
<p>Изпълняване на елементарни танцувални движения и фигури, проявявайки с движения на тялото експресивност, съответна на характера на музиката.</p>	<p>Пантомима по теми и сюжети, според характера на прослушваната музика. Импровизация на сценки според съдържанието на песента с използване на ритмични движения, характерни за персонажа. Беседване за характера на танцовата музика. Показ на движения и фигури от народни, съвременни танци и др. Изпълнение на обикновена стъпка, с потропване, със събиране на стъпалата, на сърба, на хора и бодро, леко бягане. Провеждане на танци и ролеви игри с пантомима, за развитие на мимиката, пластичността на жестовете и експресивност на тялото.</p>
<p>Разпознаване звученето на различните музикални инструменти и обясняване как се произвежда звукът и за използването на инструмента.</p>	<p>Музикално-учебни игри – „Чий е този глас?”, „Шапката на Гугуце” и др. Запознаване с музикалните инструменти по картини. Упражнения за идентифициране на музикалните инструменти по слух. Слушане на записи на изпълнения на тараф (народен) и симфоничен оркестър.</p>

	Упражнения на музикални инструменти флуер, барабан, дайре, звънчета, ксилофон и др.
Използване на усвоените музикални знания и умения в други дейности (игри, драматизации и т. н.)	Разказване на приказки и легенди за създаването на инструментите. Определяне специфичното звучене на инструментите и възможността да се имитират звуците от природата. Заучаване на стихове и загадки за музикалните инструменти.
Различаване на звуковете, предизвикани от движението на тела и от инструменти, различните звуци създавани с уста от музикалните.	Ролеви игри. Музикално-драматични игри. Музикално-литературни сценки. Пантомима. Музикално-ритмични импровизации. Беседване за съдържанието на прослушаната музика и характера на персонажите.
Импровизиране на ритми, кратки ритмо-мелодически мотиви, танцувални движения и фигури, а също стихове и разкази, отразяващи слушана музика или изучавана песен.	Акомпанимент на ритуални инструменти и такива с шумови ефекти (камшик, звънчета, камбана и др) към песни и коледуване. Импровизирани ритмо-мелодични диалози-реплики, основани на познат ритъм и изпълнявани между две деца, между дете и групата, дете и възпитателя. Свирене на четири ръце на ксилофон, пиано и др. Участие в музикално-ритмични игри, театрални представления, пантомими и др. Организиране на детски оркестър и наличните различни инструменти.

Известно недоумение предизвикват примерните учебни дейности към третата съпътстваща задача „Изпълняване на песни с различен характер” – „Упражнения-игри за развитие на мелодичния, *хармоничния* и тембровия слух.” След като никъде в Курикулума не се посочва в задачите или дейностите слушане с анализ или

изпълнение на многогласна музика (или поне двугласна), а също така не се пее двугласно и в началното училище, какво е основанието и целта за провеждането на упражнения-игри за хармоничния слух с децата от предучилищна възраст?

В примерното учебно съдържание по музикално възпитание на децата от предучилищна възраст освен репертоар по различните жанрови области е включен „Анализ и характеристика на музиката”. В него се посочват музикално-изразни средства и качества на музикалния звук, които могат да бъдат определяни при анализ: „ритъм, темпо, динамика, характер, височина и продължителност на звуковете”. И ако възприемането и определянето на темпото и динамиката (на дадена творба) става чрез въпроси, дали е бърза или бавна, силна или тиха музиката, то не е ясно по какъв начин може да се формулира задача и да се характеризира вербално ритъма и височината на дадена песен (продължителността на отделните тонове от мелодията всъщност формира нейния ритъм). Авторът е трябвало да поясни какво трябва да се разбира под *характер* на звуковете, тъй като в академичната теория на музиката такова понятие не се употребява.

След това се изброяват думите, които децата трябва да усвоят за да могат да характеризират музиката по настроение: „весела, тъжна, шеговита, задушевна, нежна, мечтателна, спокойна, величествена, празнична, тайнствена, горда, маршова, танцувална, лирична, напевна, неспокойна и др.”

Жанровите области в примерното учебно съдържание са реално четири и се различават от тези за музикалното възпитание в ранна детска възраст:

Музика за слушане и изпълнение: Авторски: „Марш на механичните играчки” – В Дубосарски, „Конче” и „Прекрасната Молдова” – З. Ткач, „Паток” – Г. Виеру, „Карета със звънчета” – А. Сокирянски, „Клоуни” – Д. Кабалевски, „Новата кукла”, „Песента на чучулигата”, „Старинна френска песен”, „Марш оловните войници” – П. Чайковски; „Мечок” – З. Ткач, „Шеговит валс” – Дм. Шостакович, „Марш” – С. Прокофиев, „Агънце” и „Молдова” – М. Унгуряну, „Утро” – Е. Григ, „Песен за мама” – И. Маковой, „Долетяха ластовичките” – Д. Войкулеску, „Баба” – Д. Раду, „Мюзет” – В. А. Моцарт, „Зайченце” и „Ракета” – Д. Георгица, „Колко е хубаво” и „Мама” – Е. Дога и др.

Народни: „Хора”, „Сърба”, „Пиленца”, „Жабки”, „Люлчина песен”, „Калоян”, „Соркова”, „Каприца”, „Дядо и баба под снега”, „Дядо и петела”, „На мелницата”, „Утро на село”, „Лисица и петел”, „Зайче”, „В гората”, „Нани-нани-на”, „Майски бръмбар”, „Осот”, „Чата, чата”, „Кокошка с две пиленца”, „Мелк, мелк, кодобелк”, „Фулгушорул”, „Чучулига” и др.

❖ Музикално-учебни игри.

Авторски: „Да помиришем цветята”, „Какво ти говори музиката?”, „Катеричка”, „Пей като мен”, „Големи и малки барабани”, „Чий е този глас”, „Ела, дъждец, ела” – Д. Китенко, „Ехо” – И. Маковей, „Цвете и слънцето” – М. Унгуряну.

Народни: „Коза и агънца”, „Мелк мелк, кодобелк”, „Слънце и дъжд”, „Кокошка с две пиленца”, „Нани-нани-на”, „Майски бръмбар”, „Осот”, „Чата, чата”, „В гората”, „Лисица и петел”, „Сърба”, „Молдовски танц”.

❖ Музикално-ритмични движения и танци.

Авторски: „Уйте-аша”, „Мечо и лиса”, „Мечок и мече”, „Сърба за дечица”, „Хора фулжилор”, „Весело пеем и танцуваме” – М. Унгуряну, „На разходка”, „Весел танц”.

Народни: „Танц със кърпи”, „Танц с ленти”, „Фачем хора”, „Данс ън черк”, „Сърба”, „Танц по двама”, „Каменния мост”, „Хора”, „Патица”, „Кой внимава”, „Полка”, „Хора с потропване”, „Чуляндра”, „Хостропецул”, „Тражец хора”, „Полка ън перекъ”, „Хай Иляна, ла пояне”.

❖ Упражнения – игри.

Авторски: „Къщичка”, „Слънце” – И. Маковей, „Полета на птиците”, „Весел –гъжен”, „Ехо”, „Кръг на дружбата”, „Марш” – З. Ткач, „Хора на снежинките” – М. Унгуряну,

Народни: „Квачка с пиленца”, „Лиса лови зайци”, „Люлчина песен”, „Лие, лие, попадие”, „Ба ла фуге, ба ла пас”, „Жълдче”, „Хора”, „Сърба”, „Хай, Иляна, ла пояна”, „Тражец хора”, „Полка по двама”, „Жок”.

Включена е още една жанрова област, но без да е указан примерен репертоар: **Изпълнение или импровизация с използване на хореография, музикални инструменти, музикално-драматични и музикално-литературни прийоми.**

При препоръчаните общо 97 инструменталните пиеси и песни за слушане и изпълнение, авторските са 73, а народните – 24, тоест 24,7% са народни песни и мелодии.

В жанровата област „Музикално-ритмични игри и танци” са препоръчани 8 авторски и 17 народни танци, така делът на народните е 68% от всички танци.

От препоръчаните „Музикално-учебни игри” 9 са авторски, а 12 – народни, които представляват 57% от всички игри.

В последната жанрова област „Упражнения-игри” 8 са авторски и 12 са народни, следователно те са 60% от общия репертоар.

Като цяло в препоръчителния репертоар за музикалното възпитание на децата от предучилищна възраст народната музика е добре застъпена, което осигурява възможност за придобиване на достатъчно музикално-слухови представи, на умения за вокално изпълнение, акомпаниране с ударни инструменти на фолклорни песни, а също овладяване на основни танцови движения на народни танци и заучаване игровите правила на народните детски музикални игри.

В съпътстващите задачи и в примерните обучителни дейности обаче няма задача, конкретно насочена към фолклора, а терминът народни песни дори не присъства, по веднъж само са употребени термините *народни танци* и *тараф (народен оркестър)*. Така между мястото, което имат народната музика и танци в различните структурни раздели на Курикулума съществува реално несъответствие – те отсъстват от задачите, едва забележимо присъстват в примерните дейности, а от друга страна, значителен процент от песните и музикалните игри в примерния репертоар са фолклорни.

В Курикулума за възпитание на децата от предучилищна възраст, задачи или теми, свързани с песните при народните календарни обреди и семейни празници в частта за музикалното възпитание няма. Темата „Традиционните празници в моето семейство и у другите народи” е включена в примерното учебно съдържание в раздел „Личностно развитие, възпитание за живот в семейството и обществото”. Но примерните учебни дейности по тази тема са: „участие в традиционните празници (Новогодишната елха, Коледуване и пр.), умение да се подравява със Святата Пасха, с Нова година, посещение на църквата”. Никъде не се посочва участието на деца в празничните ритуали с песни или танци. Так децата ще получат знания за някои

от народните празници, а по музикално възпитание ще научат и немалко народни песни, но знанията и уменията от различните области няма да се интегрират в цялостна представа за тези празници и готовност за пълноценно участие в тях.

Структурата на курикулума в частта му за музикалното възпитание коренно се различава от тази на програмите прилагани преди 1991 г., което може би е преднамерено търсено. При новата структура обаче не е постигната логически обоснована класификация на музикалните дейности, на знанията за социалните форми на музициране, както и на конкретните нива на овладяването им, което я прави трудна за разбиране, а следователно и за прилагане.

Заедно с „Курикулум за възпитанието на децата от ранна и предучилищна възраст (1–7 г.) в Република Молдова” са разработени и публикувани „Стандарти за обучението и развитието на децата от 5–7 години” (в Република Молдова) [9, 4 – 40]. Авторският колектив не включва музикален педагог. Стандартите допълват курикулума, явявайки се средство за ориентация при планирането, организацията и осъществяването на възпитателна дейност. Те обаче са релевантни само на нивото на детската група, но не и на индивидуално ниво в смисъл на диагностичен профил на детето. Целта им е да бъдат основа за оценяването на нивото, на което се намират всички деца от групата, от детската градина, от селището.

Разработените стандарти е препоръчително да се прилагат за:

- подобряване на възпитателния процес в детските градини;
- подобряване подготовката на възпитателите;
- развитие и усъвършенстване на курикулума и възпитателните програми, предназначени за родителите;
- координиране на развитието на ниво възпитателна система;
- подобряване нивото на общественото съзнание по отношение ценността на периода на ранното детство.

Структурата на оформяне на образователния документ е следната:

- **Раздел на развитие**
  - **Подраздел на развитие**
    - **Специфичен аспект на подраздела**
      - **Стандарт**
        - Показател
          - Дейност/контекст на обучение

Първият раздел (Раздел А) – **Умствено развитие** включва подраздел А.1. **Реч, общуване, и предпоставки за четене/писане** и подраздел А.2. **Логическо мислене, елементарни математически знания, познания за света**. Раздел Б. **Социално-емоционално развитие** има подраздел Б.1. **Социално развитие** и подраздел Б.2. **Емоционално развитие**. Следващия раздел В е за сферата на **физическото развитие, здраве, хигиена и лична безопасност**. Последния раздел Г. **Поведение в обучението** включва подраздел Г.1. **Любопитство и заинтересованост от нови предмети и преживявания**, Г.2. **Инициативност**, Г.3. **Настойчивост в дейността**, Г.4. **Творчество**.

Музикалното възпитание намира място в два раздела от стандартите – Б. **Социално-емоционално развитие** и Г. **Поведение в обучението**.

В първият подраздел Б.1. **Социално развитие** е включен специфичен аспект Б.1.4. **Уважение към разнообразието** и в стандарт 7: *Детето трябва да е способно да проявява уважение към различията между хората*, показател: Детето да участва с интерес в различни видове дейности с межкултурен характер. Препоръчаната дейност е „Да се слушат песни на различни народи и държави. Да се възпитава у децата интерес към изучаването на други култури.”

В подраздел Б.2.: **Емоционално развитие**, специфичен аспект: **Развитие на самовъзприятието** в стандарт 8: *Детето трябва да може да демонстрира познаване на собствените си качества* има показател: „Познаване на личните си предпочитания към определени видове дейности”, а препоръчаната дейност е „Предложете на децата да си изберат дейност в стаята за игра. Беседвайте индивидуално и в малки групи за предпочитанията: Моята любима игра, моята любима песен, моя любим танц и т.н.”

В специфичен аспект Б.2.2. **Развитие на самоконтрола**, при стандарт 10: *Детето трябва да е способно да оценява собствените си емоции*, има показател: „Да може преднамерено да преминава от една дейност към друга” с препоръчана дейност: „Предложете на децата ритуали на преход от един вид дейност към друг, насочете ги да измислят свои собствени ритуали със сигнали, песни и др.”

В специфичен аспект Б.2.3. **Развитие на емоционалната изразителност**, при стандарт 13: *Детето трябва да е способно да*

познава и съответно да изразява емоции при показател 118. „Идентифицира собствените си емоции и емоциите на другите хора” се препоръчва: „Разговаряйте с децата за емоциите, преживени в групата при гледане на филми-приказки, при слушане на музика, при изучаване и изпълнение на танци, песни и т.н.”. При показател 120. „Изразява своите емоции посредством игра, пантомима, танц, песен, рисунка, стихове.” се препоръчва дейността: „Предлагайте на децата игри, асоциации със звукове, цветове, движения свързани с различни емоции. Разговаряйте с децата за музиката и емоциите.”

В раздел Г: **Поведение в обучението**, подраздел Г.4. **Творчество**, стандарт 4: **Детето трябва да проявява творчество в ежедневието си дейност**, при показател 166. „Детето намира нови форми и средства за изразяване на мисли и чувства (чрез музика, танц, символична игра, рисунка)” се препоръчва дейността: „използвайте игри, в които правилата забраняват словесно общуване, предлагайки на децата да използват пеене, танц, движение, рисунка.”

В педагогическата литература от миналия век на музиката се гледаше преди всичко като високо изкуство и се изтъкваше въздействието ѝ в естетическо и емоционално отношение. Прегледът на показателите и препоръчаните дейности, в които присъстват музиката (инструментална), песента и танцът, доказва друго мислене и възгледи по отношение мястото и ролята на музиката във възпитанието и развитието на децата. В „Стандартите за обучение и развитие на децата на 5–7 години в Република Молдова” виждаме да се проследява влиянието на музикални дейности, стилове, жанрове за:

– социалното развитие на детето при формирането на чувство на уважение към хората с различна култура и интерес към другите култури;

– развитието на самовъзприятие у детето и познаване на собствените качества и предпочитания.

❖ контролирането на емоциите при преминаване от една дейност към друга;

❖ развитието на емоционалната възприемчивост и изразителност на детето;

❖ предоставяне на нови форми за проявяване на творчество в ежедневието на детето.

Така се подчертава неразривната връзка на музицирането с другите области на възпитание на децата. Съвременното виждане, че „обучението и развитието на децата са полиразмерни концепти и че всички сфери на развитие са взаимно корелационни” [12, 29] се отнася и за музикалното им развитие. Такава оценка на значението, което музиката има за формирането на различните „сфери на развитие”, повишава и „валентността” на музикалното възпитание на децата, неговата роля и място в програмите за възпитание на децата от предучилищна възраст и изисква съответното им реализиране при организацията на възпитателния процес в детските градини.

Ако анализираме „Стандарти за обучение и развитие на децата от 5 до 7 години”, търсейки мястото на музикалното възпитание в тях, ще установим, че всъщност то отсъства реално като такова. Музиката присъства тук само доколкото съдейства за развитието на интереси и умения от други области. Не е възможно обаче детето да изразява своите емоции чрез песен или танц и да проявява творчество в ежедневието си, ако няма постепенно, систематично изграждано и овладяно във висока степен умение за пеене или танцуване. Също така ще бъде трудно да се осъществи изискването „децата да взимат участие в дейности от межкултурен характер” (показател 98) и чрез „слушане песни на различни народи, да се възпитава у тях интерес към изучаването на други култури”, ако те нямат като основа познаване и владеене на своята родна музикална култура.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Корой, Е.* Анализ различных типов музыкальных занятий в методической литературе. – В сб. Формирование системы эстетического воспитания. Кишинев, 1983, с. 84 – 86.
2. *Корой, Е.* Музыка в детском саду. Кишинев, 1984.
3. *Корой, Е.* Музыкальное воспитание детей шестилетнего возраста. В сб. Некоторые вопросы воспитания в обучении детей шестилетнего возраста. Кишинев, 1986. 123 с.
4. *Корой, Е. Ф.* Вариативность типов занятий музыкой как условие активизации музыкального развития детей старшего дошкольного возраста. Москва, 1988.

5. *Педагогическая энциклопедия*. Молдова, <http://encic.com/pedagogics/Moldova-1068/>

6. *Программа* воспитания и обучения в детском саду. (Под ред. М. А. Васильевой, В. В. Гербовой, Т. С. Комаровой.). М.: Просвещение, 1984.

7. *Типовая программа* воспитания и обучения в детском саду. (Под ред. Р. А. Курбатовой, Н. Н. Поддякова.). М.: Просвещение, 1984.

8. *Bolboceanu, A., S. Cemortan, E. Coroi, L. Cuznețov, G. Ghirică, M. Pereteatcu, Ala Stîngă, Ion Boian, R. Jelescu, E. Russu*. Curriculumul Educației Copiilor de vîrstă timpurie și preșcolară (1–7ani) in Republica Moldova. Chișinău, 2006.

9. *Bolboceanu, A., C. Cincilei ; au colab. : L. Vîrtosu, L. Jelamsky, P. Jelescu, N. Velișcu*. Standarde de învățare și dezvoltare pentru copilul de 5-7 ani : Standarde profesionale naționale ale cadrului didactic. Chișinău, 2008.

10. *Coroi, E., A. Bors, M. Morari*. Conceptualizarea implementării și dezvoltării Curriculumului de Educație muzicală. In: Curriculum Skolar: proiectare, implementare și dezvoltare. Chișinău, 2007, 374 – 397.

11. National Association for the Education of Young Children, *Early childhood teacher education guidelines*, Washington DC, 1982.

12. Seefeld, Carol, Barbour, Nita. *Early Childhood Education. An introduction*. 3-rd ed. , Macmillan College Publishing Company, New York, 1994.

ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ВЪЗПИТАНИЕ В МОЛДОВА И МЯСТОТО НА НАРОДНАТА И АВТОРСКА МУЗИКА В НЕГО

СЛАВКА ПЕТКОВА-МАРЧЕВСКА

Резюме

В изследването се прави обзор на предучилищното възпитание в Молдова.

Проследява се развитието на програмите и методиката на музикалното възпитание от 80-те години на миналия век досега. Детайлно се анализират актуалните програми (курикулум) за ранното и предучилищно възпитание на децата в Молдова, както и държавните стандарти в това отношение. Открояват се различията с програмите и методиките от предходния период и се преценява ефективността им, съобразно особеностите и възможностите на децата от съответната възраст. Прави се анализ на съотношението народна–

авторска музика в задачите и в препоръчания репертоар за възприемане и изпълнение.

Ключови думи: музикално възпитание, ранно и предучилищно възпитание, авторска музика, народна музика.

PRESCHOOL EDUCATION IN MOLDOVA AND THE PLACE OF FOLK AND AUTHOR'S MUSIC IN IT

SLAVKA PETKOVA-MARCHEVSKA

Summary

In this research, a synopsis of preschool education in Moldova is made.

The development of programs and the educational methodic from the 80s years of the last century up until now is traced. The actual programs (curriculum) of early and preschool education of children in Moldova are minutely analyzed, as well as the State standards concerning this. The differences with programs and methodic from the former period are pointed out and their effectiveness is estimated, according to the peculiarities and the abilities of children of respective ages. An analysis of the correlation folk – author's music in the objectives and the recommended repertoire for perception and performance is made.

Key words: musical education, early and preschool education, author's music, folk music.